

SLEDOVI RIMSKEGA ZEMLJEMERSTVA NA DRAVSKEM POLJU?

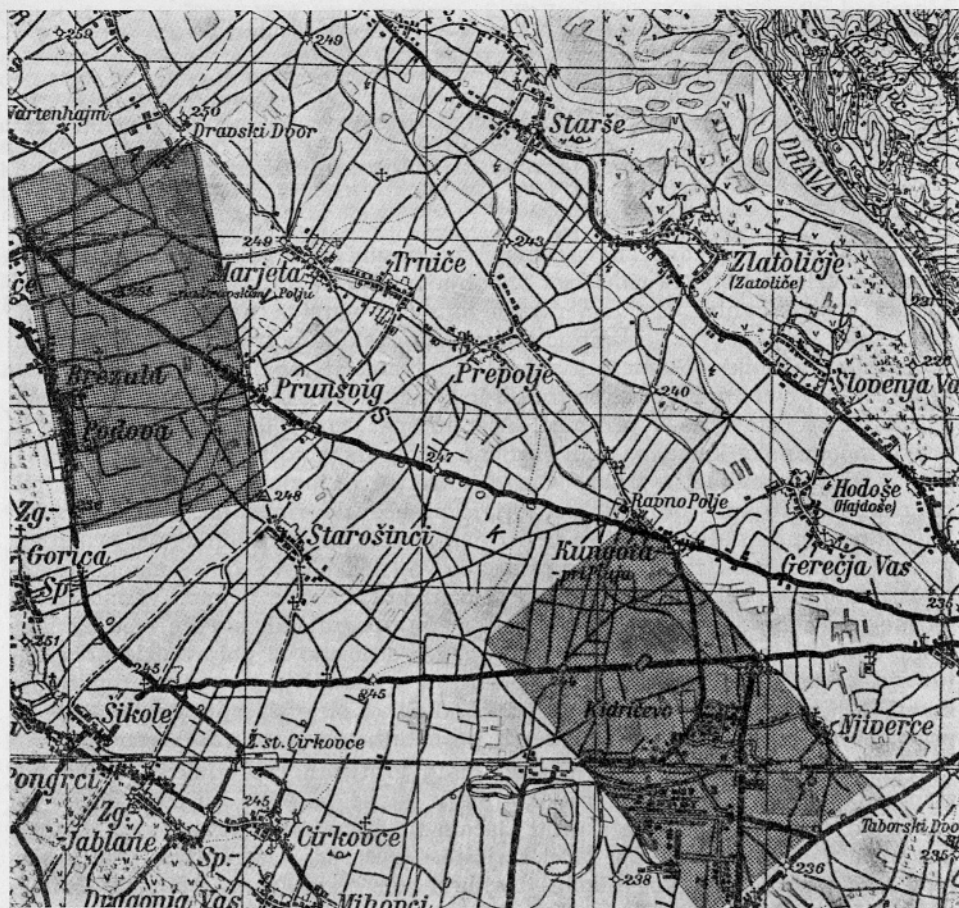
IVA MIKL CURK

Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine, Ljubljana

Že dalj časa se vedno znova intenzivno posvečam analiziranju arheoloških podatkov (zlasti tistih iz rimskega obdobja zgodovine Ptuja) in njihovega pri-spevka k strokovnim osnovam raznih aktov iz varstva naravne in kulturne dediščine.¹ Pri tem sem večkrat spoznala, kako zelo je potrebno razmišljati tudi o vzrokih in logiki posameznih razdalj in razmerij med elementi v poselitvi prostora in v večji naselbini, pa tudi o logiki zgradbe tkiva, ki ga je taka večja naselbina predstavljala v prostoru. Spet in spet sem obdelovala katastrske in druge topografske karte, pa tudi različne fotografske posnetke terena v okolici Ptuja, zlasti posnetke iz zraka.² Opirala sem se na pojave in podatke, ki jih pri nas in na tujem s pridom uporabljajo preučevalci rimskih cest in katastra.³ Začeta pot me je večkrat, kot se to pri našem delu še prerado dogaja, pripeljala v slepo ulico. Vzrok za to je bilo prav gotovo tudi dejstvo, da se mnogih zakonitosti fotointerpretacije pri barvitosti naše krajine šele učimo. Vedno znova pa me je pritegnila struktura poti, vidne na topografskih kartah med Pragerskim, Račami in Hajdino. Ta struktura kaže situacijo iz polpretekle dobe, situacijo, ki sta jo dovodni kanal hidrocentrale v Zlatoličju in veliko arondiranje kmetijskih površin severno in zahodno od Šikol sicer že spremenila, a je še prav dobro spoznavna tudi na zračnih posnetkih teh arondiranih zemljišč.

Pri podrobnem ovrednotenju omenjenih grafičnih reprodukcij terena po-stanemo pozorni na mrežo pravokotnikov, ki se posebno izrazito nizajo na vzhod od ceste s Pragerskega proti Račam in Betnavi in na sever od ceste iz Lovrenca na Dravskem polju proti Hajdini. Mreža pa — zanimivo — ni uskla-jena ne s cesto Pragersko—Šikole—Hajdina ne s cesto Fram—Marjeta—Prunš-vig—Hajdina. Modul mreže je okoli 750 m ozir. 1,5 km — da omenim le meri, ki sta nam, ko delamo s specialno topografsko karto, nekako najbolj priročni. Tudi sicer je Dravsko polje prepreženo z mrežo štirikotnikov. To je razumljivo, saj gre za ravnino, verjetno že od davnine⁴ zanimivo obdelovalno zemljišče, ki pa so mu meje in strukturo narekovali tudi vodotoki, debelina prsti, možnosti izkrčiti bolj ali manj gost ravninski gozd, spreminjajoči se obseg orala (prak-tičnega delovnega dosežka in pravno dogovorjene in uzakonjene merske enote), socialna struktura okoliških naselij v minulih stoletjih in zakonitosti zemljiške posesti. Toda, kot rečeno, razne mreže se pri podrobni analizi nekako »raz-plaste«.

Da ponovim: Površina med Dravskim dvorom, Hotinjo vasjo, Podovo oz. Go-rico in Stanošinci, ki jo omejujejo stara cesta in glavne poljske in lokalne poti, je dokaj jasen mnogokratnik pravokotnega geometrijskega lika s približno mero osnovne stranice 750 m. Več površin med Kungoto, Ravnim poljem, Njivercami, Lovrencem, Cirkovcami in Stanošinci je mnogokratnik istega, le nekaj drugače usmerjenega lika. V nasprotju s tem pojavom pa imajo druge izrazito razpoz-navne mreže okrog Ravnega polja in Kungote, Cirkovec, Prunšviga in Marjete

Sl.: Zemljevid zahodnega Dravskega polja: senčene površine kažejo strukturo, ki bi mogla biti sled načrtne delitve zemljišč v okviru velikopotezne zemljiške politike.

Abb.: Landkarte des westlichen Draufeldes. Die beschatteten Flächen zeigen die Struktur, die die Spur einer planmässigen Teilung der Grundstücke im Rahmen einer grosszügigen Grundpolitik sein könnte.

drugačno osnovo, dolg in ozek pravokotnik, katerega usmeritve se iz kraja v kraj mnogo bolj spreminjajo.

Ob tem je treba pomisliti tudi na to, na kakšnem zemljišču se nizajo veliki pravokotniki. Prostor med Kungoto, Kidričevim in Njivercami je še zdaj dokaj izrazito prostor ravninskega gozda. Ta ga je v preteklosti zelo verjetno še bolj obvladoval. To je prostor, kjer prodne nanose pokriva razmeroma malo prsti. V nasprotju s tem je prostor okrog Podove in Brezule že dolgo obdelovalna površina, o čemer bi nam mogla pričati tudi struktura arheoloških najdb.⁵ Tako

se torej zdi, da podobni liki ne morejo biti plod enake kmetijske eksploatacije zemljišča. Nadalje na ogliščih mreže srečujemo tvorbe, ki imajo vse znake načrtnega, tudi enkratnega posega v prostor, tako npr. dvorce,⁶ morda pa tudi zavestno naseljene vasi.⁷ Vse to lahko povzroči, da naše domneve odpravimo prav na kratko, češ, da gre za pojav iz novejšje zgodovine. V prid taki odločitvi bi govorilo tudi dejstvo, da rimska itinerarska cesta med Šikolami in Hajdino reže like povsem nepravilno. Vendar pa druga itinerarska cesta, ki gre na sever proti Betnavi in Mariboru,⁸ tvori sistemu stranico na dokajšnji razdalji. Cesto iz Lovrenca na Hajdino, ki je prav tako izrazita stranica drugemu delu sistema, spremlja vrsta rimskih najdb,⁹ cerkev v Lovrencu pa je zelo stara tudi kot ohranjena arhitektura,¹⁰ zato misel o tem, da je trasa te ceste že iz rimskega časa, ni nova.¹¹ Trasa rimskega vodovoda za legijski tabor v Poetovioni, ki je dokaj identična s sedanjo cesto Hajdina—Kungota—Prunšvig—Rače,¹² pa seka sistem velikih pravokotnikov precej točno po diagonali.

Tudi vzhodno od Ptuja srečamo na kartah like podobne oblike in dimenzij med Dornavo in Mezgovci ter traso itinerarske ceste severno od Borovec in Strelcev.

Po vsem tem si ne morem kaj, da bi premislekov in ugotovitev ne strnila v dve hipotezi, ki se seveda morata izključevati med seboj.

Prva hipoteza se glasi nekako takole: Pravilne oblike velikih površin kažejo na zavestno urejanje prostora in posesti mogoče dosti zgodaj v srednjem veku, ko se je izpopolnila kmetijska tehnologija in ko so bili na novo kolonizirani večji predeli¹³ — urejen in razmejen je namreč dokaj velik prostor.

Druga hipoteza postavlja nastanek opisanih sledov v rimsko dobo. Tako bi mreža poti mogla biti ostanek rimske parcelacije. Za to hipotezo se vedno znova zavzemam, čeprav seveda nimam nespornih materialnih dokazov zanjo. Toda mreža ponavlja smeri zidovja in ulic v Poetovioni, pa tudi osnovni mestni modul.¹⁴ In ravno v rimskem času bi bilo dovolj verjetno, da bi bilo Dravsko polje razdeljeno po enotnem sistemu. Seveda pa ima tudi ta hipoteza vrsto pomanjkljivosti, ki zahtevajo vsaj precej dodatnega analiziranja in preverjanja arheoloških podatkov. Pomembno dejstvo je najprej to, da sistem ni v skladu z itinerarsko cesto med Šikolami in Hajdino. Na to dejstvo bi mogli sicer odgovoriti, da tudi drugod po imperiju itinerarska cesta ni vedno usklajena s centuriacijo,¹⁵ toda na Dravskem polju je največje neskladje ravno tam, kjer ni ne vodà ne jež teras. To neskladje bi mogli pojasniti edino z domnevo, da so cesto med Pragerskim in Hajdino¹⁶ čvrsto trasirali šele nekaj let po razmejitvi na parcele, prej pa da je bila po načelih rimskega cestnega trasiranja zgrajena zgolj cesta ob južnem robu polja, torej tista čez Lovrenc. Za zdaj namreč še ne poznamo izrazito zgodnjih rimskih najdb v smeri med Cigonco pri Slov. Bistrici in Hajdino, kjer pa take najdbe so.¹⁷ Kot vemo, so Rimljani traso ceste Celeia—Poetovio tudi na drugih odsekih večkrat trasirali,¹⁸ čeprav seveda šele po daljšem časovnem razdobju. Časovni razmik, ki ga imam v mislih pri svoji hipotezi, pa bi mogel znašati le nekaj desetletij.

Daleč sem od tega, da bi svoji hipotezi skušala vsiljevati kot zanesljiv dosežek. Gotovo pa je res, da moramo opraviti tudi take analize, predvsem kot spodbudo in kot izziv za nadaljnje raziskovanje.

¹ Sodelovanje pri raziskovalnih nalogah IZA — Mestna topografija Poetovione in Znanstvenega inštituta FF — Osnove za valorizacijo arheološke dediščine, ki sta bili delno financirani tudi s pomočjo Raziskovalne skupnosti Slovenije. Izsledki sem delno že v letu 1981 pripravila za objavo (za *Zbornik regionalnega zavoda za zaščito spomenikov kulture v Zagrebu*), vendar ni bil objavljen.

² Strukturo poljske razdelitve na istem prostoru je sicer temeljito obdelal že V. Levec, Pettau Studien, v *Mitteilungen der anthropol. Gesellschaft, Wien*, 28, 1898, 171—189, 29, 1899, 113—137, 35, 1905, 64—98, 154—195, a podatki, s katerimi je razpolagal, ko je obravnaval najstarejša zgodovinska obdobja, so bili še bistveno drugačni, zato so drugačni tudi njegovi sklepi. Poleg tega je Levčeva pozornost veljala bolj obsegu posameznih enot zemljiške razdelitve in sistemu, kot pa obliki posameznih struktur.

Pri slehernem delu te vrste je danes nepogrešljiv arhiv posnetkov na Geodetski upravi Slovenije — Fotointerpretacija.

³ Metodo najlepše predstavi R. Chevalier, *Les voies romaines*, Paris 1972, 85 s.

⁴ Kot dokaz morejo služiti prazgodovinska najdišča, *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana 1975, 313, 315, 317, 318.

⁵ *Ibid.*

⁶ I. Stopar, *Gradovi, graščine in dvorci na Slovenskem Štajerskem*, Ljubljana 1982, 414; J. Curk, *Ptujski zbornik* 4, Maribor 1975, 186.

⁷ V. Levec o. c., 28, 121; J. Koropec, *Ptujski zbornik* 4, 197.

⁸ S. Pahič, *Časopis za zgodovino in narodopisje* NV 6, 1970, 207 in opomba 238.

⁹ Cfr. opomba 4.

¹⁰ *Varstvo spomenikov* 21, 1977, poročila 350.

¹¹ B. Saria v Klemenc-Saria, *Archaeol. Karte v Jugoslavien, Blatt Rogatec* 1938, 33 ss.

¹² *Ibid.*

¹³ To hipotezo je v podrobnostih razčlenil že V. Levec, o. c., sodim pa, da njegove ugotovitve o pravilnosti razdelitve vsega polja na kraljevske hube moji (drugi) hipotezi ne nasprotujejo, saj je prav mogoče, da oba sistema slonita na isti osnovi, tj. prastarih poteh. Tudi *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev* 1, 1970 in 2, 1980, zlasti P. Blaznik, 1, 149 ss in S. Vilfan, 2, 186 ss; E. M. Jope v *A History ob Technology* 2, Oxford 1956, 81 ss.

¹⁴ V. Levec je to možnost povsem odklonil, o. c. 35, 1905, 67, a je, kot rečeno, poznal le pomanjkljive arheološke podatke. Sicer I. Mikl Curk, *Arheol. vestnik* 29, 1978, 405 ss; eadem, *Varstvo spomenikov* 24, 1982, 25.

¹⁵ A. Piganiol, Les documents cadastraux de la colonie romaine d'Orange, *Gallia* 16 suppl., 1962.

¹⁶ *Varstvo spomenikov* 15, 1972, poročila 147; S. Pahič, *Razprave I. razr. SAZU* 6, 1969, 311 ss; idem, *Arheol. vestnik* 15—16, 1965, 283 ss.

¹⁷ *Varstvo spomenikov* 17—19/1, 1974, poročila 123, 150.

Hajdina: V velikem zahodnem grobišču Poetovione ob sedanji pragerski cesti, ki je sicer zelo jasen dokaz za smer itinerarske ceste, so našli številne grobove in nagrobnike iz 1. soletja — najbolj pregledno B. Saria v *Blatt Rogatec*, 24, 25 —, toda predmete iz poznega latenskega in iz Avgustovega časa vedno le na terasnih ježah — tudi B. Saria v Klemenc-Saria, *Archaeol. Karte v Jugoslavien, Blatt Ptuj*, 1936, 58; in neobjavljeno gradivo v depozitu Deželnega muzeja Ioanneum v Gradcu.

¹⁸ S. Pahič, *Razprave SAZU* 6, 311 ss; idem, *Arheol. vestnik* 25, 1976, 392; idem, *Arheol. vestnik* 15—16, 283 ss.

SPUREN RÖMISCHER LANDVERMESSUNG AUF DEM DRAVSKO POLJE (DRAUFELD)?

Zusammenfassung

Die regelmässigen Formen der landwirtschaftlichen Flächen auf dem westlichen Draufeld verraten eine bewusste Regelung des Raumes und Besitzes. Vielleicht stammen die Spuren tatsächlich zur Gänze aus dem Frühmittelalter oder bereits aus der Römerzeit. Auch für diese Datierung würden zahlreiche Argumente sprechen, obgleich es ebenfalls mehrere Bedenken dagegen gibt. Zugunsten unserer Hypothese spricht namentlich die Tatsache, dass das Netz den Verlauf der Mauern und Gassen in Poetovio wiederholt, wie auch ihren basischen Modul. Gegen die Hypothese spricht hin-